

Subskriptions-anmälan.

Under den gemensamma rubriken „Läsning
wid qwällsbrasan“ är undertecknad sinnad
att utgifwa en följd af snärra folkrifter af
omwärländ innehåll. Häfternas antal blir
5 eller 6 om året och storleken omkring två
tryckark samt priset 25 å 30 penni häftet.
Utgifwaren hyser det säkra hoppet, att folk-
skolupphysningens wänner och befordrare i
bygderna skola warmt understödja hans be-
mödanden, att söka åstadkomma och sprida en
lämplig folkläsing. Till dem som godhets-
fullt wilja åtaga sig att samla subskribenter
fändas särstilda subskriptionslistor samt häf-
tena i mon som de utkomma. Löfte om bi-
drag med lämpliga artiklar för de tillämnade
skrifterna har jag haft glädjen mottaga af
åtskilliga för saken intresserade personer, af
hwilka må nämnas märket N. S-g.

Kyrkblätt den 1 Mars 1882.

J. E. Wil.
Folkskoleföreståndare

1882

M. Ekstrand

1882

Läsning wid qwällsbrasan.

Utgifwe af

J. E. Wil.

I.

Bungersnöden i Kuland 1867.
Menniskaens egna kraft

1861
Wik
Kapsel

Läsning vid qvällsbrasan.

Utgifven af

J. E. Wik.

I.

Hungersnöden i Finland 1867.
Människans egna kraft.

Helsingfors.
Sufwudstadsbladets tryckeri, 1882.

Hungersnöden i Finland 1867.

En tidsbild från våra dagar

af N. S—g.

Finlands folk har ofta blifwit hemfökt af krig, hungersnöd, sjukdomar och andra nationalolyckor. Det har ofta varit nära att duka under för dessa motgångar, men det har änyo rest sig efter de hårda slagen. — Efter 1695—97 års hungersnöd, som var nära att förvandla Finland till en ödemark, fick landet knapt några år att repa sig, förän „stora ofredens“ blodiga härjningar utplånade alla det nyvaknade lifwets arbetsfrukter, och twang det arma folket att lemna fädernetorfwan och söka sig nya hem på andra sidan Bottenhafswet. — Så har den ena olyckan så att säga räckt den andra handen; men hwarje gång har det finska folket med hopp och mod rest sig efter de svåra slagen.

Det war dock icke om dessa gamla tiders kamp och strid wi nu ämnade tala. Dessa tillhöra redan historien, och häfdateknaren har på historiens blad i outplånliga drag tecknat finska folkets öden i fordomtima“. Det är en tidsbild från en mycket

närmare liggande tid wi nu wilja framställa. Wi skola försöka att med några penndrag teckna den swåra hungersnöd, som Finland under sistförflutna årtiondet haft att genomkämpa. Det är af denna sorgliga tid — som ligger ofj så nära, att den ännu icke hunnit ingå i häfderna — som wi skola försöka en teckning.

Sfrån 1832 — då en swår frost inträffade — intill 1856, hade Finland varit förskonadt för frost. Sistnämnde år hemsöktes de tre nordligaste länen i landet — Wasa, Kuopio och Uleåborg — af en gansta swår frost. Olyckligtwis hade föregående lyckligare års gröda blifwit exporterad till andra länder; men man fällde ännu icke modet, ty dels fans det gamla besparingar och dels hade folket ännu kredit, så att det genom köpmännen i städerna kunde få den brödföda, som jorden nekade att gifwa odlaren. Men — swårare dagar skulle randas.

Sommaren 1862 blef mycket regnig och kylig, så att wexterna icke hunno till mognad under vanlig tid. I sednare delen af Augusti inträffade mycket swåra froster, hwarigenom årswexterna nästan totalt förstördes i norra hälften af vårt land. Nu uppstod en tid af allwarligt bekymmer. Alla enskilda förråder woro uttömda, och äfwen de ringa besparingar kronan egde i magasinerna kunde icke förflå långt. Finlands regering och folk sägo endast

hungersnöd och död för ögonen för innebyggarna i de nordliga delarne af landet; men det höfdes icke ett folk, som från hedenhös want sig att kämpa med frost och hungersnöd, att sätta sig i förtwiflan med händerna i skötet. Kraftiga och snabba åtgärder woro behöfliga och widtogos äfwen. Regeringen skyndade att upptaga ett större lån och inom landet börjades en storartad insamling till de nödlidandes undsättning. Regeringen erbjöd lån på förmånliga wilkor till alla dem af städernes handlande, hwilka åtogo sig att införskrifwa mjöl och spannmål. Lyckligtwis hade telegrafledningen nyligen blifwit inrättad till våra nordligare städer och denna omständighet gjorde att vårt land, oaktadt den långt framskridna årstiden, kunde medhinnna att få importerad behöflig vinterföda. — Nöden blef således ännu icke så swår som man fruktat. Tordegare och andra som egde kredit kunde hos städernas köpmän erhålla sina behof, och för den lösa befolkningen sörjdes genom beredande af arbetsförtjenster i mycket storartad skala. Utom de oegennyttiga uppoffringar, som gjordes af de bättreriade af landets egna söner, hade äfwen andra länder, till hwilka ryktet om Finlands nöd blifwit spridt, skyndat att räcka en hjälpsam hand. Vårt gamla moderland Sverige, alltid beredt att wisa sin för Finland från fornda dagar bewarade kärlek, skyndade att sända rikliga gåfwor, och äfwen andra

länder — deribland främst kejsardömet Ryssland — sände stora summor till det hungrande Finland. Man kan göra sig ett ungefärligt begrepp om de stora insamlingarna, då man vet att ett enda län — Weåborgs — erhöll af de insamlade gåfverna i kontant icke mindre än 473,147 mark 51 penni, utom spannmål och mjöl in natura, uppgående till tusentals tunnor. Att vårt eget lands folk också uppbjöd all sin förmåga att sjelf hjälpa sig, visar insamlingslistorna för eget land. Så t. ex. bidrog hufvudstaden, Helsingfors, ensamt till nödens afhjelpande med penningegåfvor till ett belopp af omkring 204,000 mark, oberäknad den hjälp som lemnades de hungrande skolor, som kommo nedtågande till hufvudstaden från de af frosten hemfösta orterna.

Genom dessa yttersta kraftanstängningar af regering och folk i eget land och genom de rikliga bidragen från gränsländerna lyckades det att afvända hungersbödens fävor för detta år. Man hoppades att en lyckligare tid skulle efter detta hårda pröfningsår infalla; men Gud hade i sitt allwiså råd funnit för godt att ännu hårdare pröfva Finlands folk. De följande åren näst efter 1862 woro wäl icke några så allmänna misshwertår som det nämnda; men då dels regn, dels torra förstörde och minskade affästningen och jorden från 1862 betungades med stora skulder till kronan och enskilda, så kan 1862

anjes endast för början af den hårda pröfningsstid, som nu inföll för landet. Äfwen södra delarne af landet, som i allmänhet haft mindre känning af frosten, ledo de följande åren mycket genom regn och andra naturolyckor. Allt tycktes sammanhopa sig öfwer landet, för att helt och hållet uttömma alla dess tillgångar tills det sista swära slaget, 1867 års frost, inträffade.

Wåren sistnämnde år war owanligt kall och regnig. Ännu i sednare hälften af maj war jorden i Österbotten höljd af sitt hwita snötäcke, och lösträden stodo kala och döda ända tills några dagar före midsummarens. Wårsådden kunde icke verkställas i Österbotten förän i sednare hälften af Juni. Foderbristen blef på wåren i de nordliga trakterna af landet så stor, att man måste tillgripa gamla halmtal till bostapsföda. Alla förråd af spannmål togo äfwen slut, och det lilla som inslutit i kronans magasin utlånades till det behöfwande folket. Den kalla och regniga sommaren lemnade blott mörka utsigter för den kommande skörden. Alla woro sorgsna, betryckta och nedslagna. Man hade en förfänsla af hwad som komma skulle.

Man må icke tro, att den mera tänkande delen af landets befolkning med förtwiflans likgiltighet satte sig i owerkamhet och lät sig så af nöden öfverraskas. Swertom uppbjöd den all sin förmåga, redan förän frosten inträffade, att widtaga

alla de åtgärder som woro möjliga, för den händelse en sådan olycka skulle inträffa. Vi wilja framhålla ett exempel. Wasa läns landbruksfällskap höll sedwanligt landbruksmöte den 11 och 12 Juli i Samlakarleby stad. Utom de i programmet förut upptagna frågorna upptogs också under diskussion den wigtiga frågan, hwad som wore att tillgöra om misshwett skulle hemsöka landet. Den hotande faran framhölls för den talrikt samlade allmogen i hjertgripande ordalag af flere talare och insamling af nödbroödsämnen förordades, jemte det en skrift, som upptog alla då kända tjenliga nödbroödsämnen blef på fällskapets bekostnad tryckt och spridd på swenska och finska språken i flere tusentals exemplar bland länets allmoge. Vi kunna icke underlåta att, såsom prof på förutseende, införa en del af det tal som en talare wid mötet höll: „Skulle,“ sade han, „det sorgliga inträffa, att gröddan på våra åkrar icke hinner mogna, så förutser jag en nöd, så stor och sarsansfull, att redan tanken derpå kommer en att rysa. Och likwäl måste wi rikta vår tanke på denna nöd och ingalunda söka förringa den, ty den blifwer jannerligen icke mindre derigenom att wi se den sådan den i verkligheten kan komma att blifwa, och derester inrätta os. Det hör till karaktären af denna nöd att den, om den engång inträffar, blifwer allmän. Det är icke den obesutna delen af befolk-

ningen blott, som kommer att sakna bröd, utan bonden sjelf med sin familj och alla de, som af bonden hafwa någon inkomst eller förtjenst, alla skola bestinna sig i samma belägenhet.“ Längre fram yttrar samma talare: „Om hjälpen icke motswarar behofwet (talaren hade wisat, att hjälpkällorna icke motswarade behofwet), så måste en brist uppstå, för hwilken en större eller mindre del måste duka under. Det synes mig klart: icke alla kunna hjälpas! Men hwilka skola då hjälpas? Det har hittills varit sed: den som icke welat arbeta, han skall födas af de arbetande. Men nu kommer skriftens ord att gå i fullbordan: „den som icke will arbeta, han skall icke heller äta.“ Jag ser ingen annan utwäg: skola de arbetsamma människorna räddas, så måste drömarne hemsfalla åt sitt öde.“

Såsom denna talare förutsade, så skedde äfwen. En allmän nöd inträdde. Twenne frostnätter i Augusti (nätterna till den 21 och 23) och fyra i September (den 2, 4, 6 och 12) förstörde nästan totalt hela Finlands skörd. Ifrån Lappmarkens gränser ända ned till finska wikens stränder härjade frosten landets åkerfält och lemnade qwar nästan endast halm och agnar. Med häfwan såg man emot den närmaste framtiden och man ryggade tillbaka för de fador och den jemmer, som man nu fann wara i antågande. Regeringen, enskilda människowänner, fattigwårds- och kommunal-

styrelser, alla förutsågo att inga penninge insamlingar nu skulle förflå, då hela Finland hungrade. Brödsfurrogater (= nödbroöds ämnen) insamlades i de mest af frosten angripna orterna så mycket man kunde medhjinn, sålänge marken war bar. Islands luf (Lichen Islandicus) och Renluf (Lichens rhangiforinus) insamlades såväl på kronans som enskildas bekostnad, äfwenjom fattigwårdsstyrelser drogo försorg om insamlande af vinterförråd af dessa och andra godkända brödsfurrogater. Bagerier för tillverkande af bröd utaf nämnda lufarter inrättades på särskilda ställen under wetenskapsmäns inseende, och sedan de nödiga handgreppen uti bakningen hunnit af de till bagerierna inkallade qwinnor inläras, utsändes dessa såsom ambulatoriska underwisarinnor till landsorterna, der de egde meddela sina lärdomar, äfwenjom kannedomen om swampberedning, åt allmogens qwinnor. Tillika hade dessa i bygderna utsända lärarinnor i uppdrag att meddela underwising uti qwinliga handslöjder, äfwenjom gifwa allmogen anwising att insamla och tillwarataga hwarjehanda föremål, som kunde förskaffa dem en liten hiinkomst. Det war ett sorgligt sublimt skådespel, att se ett fattigt folk, hwilket nyh under en partiel miswæxt nödgats emottaga rika allmosor af grannfolken, nu då en allmän nöd herrskade och då alla enskilda tillgångar woro uttömda,

i främsta rummet försöka att, såwidt möjligt war, hjälpa sig sjelf. *)

Fölkberna af hungersnöden blefwo, trots alla ansträngningar af regering och folk, i hög grad sorgliga. Wäl insamlades äfwen nu understöd både inom och utom landet, men dessa kunde icke wara tillräckliga för afhjelpande af en så allmän hungersnöd. Ishynerhet der allmogen företrädeswis begagnade halm som blandningsämne till den frostskadade spannmålen, inställde sig snart en allmän afmattning och swaghet. Bleka och affallna såsom skuggor raglade de kraftlösa menniska fram, och många afleda utan någon annan hjufdom än matlighet. Somliga dogo i skogar och lador, och somliga insomnade under natten i dödens sömn uti sina sängar. Fattigwårdsstyrelserna inrättade i byalagen matfökningsanstalter, derifrån de mest fattiga och ishynerhet den lösa befolkningen fick hemta sina matportioner. Men dessa blefwo otillräckliga då de behöfwandes antal dag ifrån dag tillwæxte.

*) Sällagligtwis förefans hos en stor del af den okunnigare delen af allmogen — ishynerhet hos fattigunderstöds-tagarne, som förut want sig att lita på andra — mycket misstro emot dessa nya födoämnen. Fäderna ha under fordnä miswæxttider begagnat mjöl af bark och halm som blandningsämne, och folket hade dertföre större förtroende till dessa ämnen och förjummade att försä sig med de erkänt goda och helsosamma blandnings ämnena, deribland Islandsluf står i främsta rummet.

Hjertskärande woro de bilder af nöd och elände, som företedde sig wid dessa matfoknings-anstalter. Enkor, hwilkas män dödt hungersdöden, kommo staplande och omgifna af gråtande och hungrande barn; män, hwilkas hustrur dukat under för nöden, bärande sina minsta barn på armen och omgifna af en ståra äldre barn — lifasom äfwen en mängd wärnlösa barn, som saknade både fader och moder, — kommo tågande till stället, bleka och skälfwande. Tecknaren af denna tidsbild hade under denna nödens tid fått i uppdrag af enskilda menniskowänner att med öfwerlemnade medel söka lindra nöden der den war om swårast, och det war under resor för detta ändamål, som så hemiska taflor upprullades för mina blickar, att de aldrig någonsin torde kunna utplånas ur minnet.

Hungersnödens wanliga följeslagare epidemiska febrar, nteblefwo icke heller. En mycket swårartad och dödande tyfusfeber utbredde sig under wintermånaderna öfwer landet, så att hela Finland utgjorde endast ett enda stort feberlasaret. Många läkare, prestes och andra som oegennyttigt togo wård om de sjuka, dukade under för den swåra feber-sjukdomen.

För att lemna en åskådlig bild med siffror af huru dödligheten tilltog under wintern med hwarje månad i säsawäckande proportion, meddela wi att uti hela Finland under år 1868 afled: 3 januari

7,959 personer, i februari 9,367, i mars 14,529, i april 20,626, i maj 25,248, i juni 17,668, i juli 12,856, i augusti 8,942, i september 5,879, i oktober 4,845, i november 4,809, i december 4,972. Sela antalet döda 137,720 personer utgör 7,⁶⁹ procent af Finlands hela befolkning. Under året föddes endast 43,758. Uti de tvenne härader i landet, der dödligheten war störst, afled hwar 9:de person och endast 1 född räknades på 7,⁴⁵ döda.

Swad som under all denna jemmer war underbart, war den djupa laglydnad som rådde hos det hungrande folket. Man hade anledning befara en upplösning af alla samhällsband, då snart sagdt halfwa befolkningen i landet såg hungersdöden för ögonen; men detta inträffade ej. Sämäl posterna som resande i allmänhet fingo oförda resa genom alla landsänder, och t. o. m. stora mjöltransporter forslades utan annan bewakning än forklararne, 30 å 50 mil genom landet, utan att ens försök gjordes att med wäld tillogna sig de mjölförråder, som dock hade kunnat rädda de hungrande starorna från hungersdöden.

Dock — då Gud slår, helar Han också, och efter öwäder låter Han solen skina. Så skedde äfwen nu uti vårt fädernesland. Wåren 1868 anstallade regeringen från andra länder wårutskäde och landet wälsignades med en warm och herrlig sommar, så att hösten 1868 lemnade en god skörd,

äfwen de begge nästföljande åren erhöill vårt land rikare skörd än under något af de näst föregående åren. Med nytt hopp och ny förtröstan blickade det finska folket mot framtiden, tacksammt erkännande de välgörningar som Herren det bewisat.

Man kunde till sist fråga hwad finska folket lärt under denna swåra pröfnings-tid, som det haft att genomgå. Då det gäller hela folk, kan man icke wänta ögonblickliga frukter; men det är dock synbart att på många håll en större arbetsamhet och sparsamhet låtit förspörja sig. En annan frukt af nöden är det värde ladugårds produkter efter den tiden fått i vårt land. Allmogehus, som förut icke haft att aflåta ett enda skåpnuud smör försäljer nu lispundtals årligen åt handlande. Större och smärre mejerier hafwa uppstått på många orter i landet. Särskildt har ladugårdsstöfveln tagit ett omätligt steg framåt efter 1867 uti Wasa län.

Till sist wilja wi, som ett eko från denna nu skilrade sorgens tid, meddela utdrag ur en faders bref till sin på utrikes fjöresa warande son och tillägga den upplysning att brefskrifwaren dog af utmattning och hunger några veckor efter det brefwet skrefs. Brefwet lyder såhär:

„Ålskade son! — — — Vårt kära fädernesland är hemsökt med en swår misshwert, hwars like wi ej upplefwat förut. Desså det lilla wi hade blef bara haln och agnar. Wi ha nu redan

i månadtal förfött lefwa på denna hårda spis. Salm och mossor (= luf) ha wi både bakat och kokat. Vår ko har gått ifrån oss för skuld. Du kan häraf nog tänka, huru länge wi skola kunna uppehålla oss med sådan föda. Kanhända innan dessa rader komma i dina händer, är jag ej mer bland de lefwande på jorden, hwilket jag märker deraf att mina krafter börja gifwa wila och äro mycket medtagna. — — — Jag får helja dig från dina kära syston, hwilka lida af hungerns plågor och dagligen har dig i kärt minne. Skulle Herren Gud behaga att så hårdt pröfwa oss, att Han låter oss dö af hunger, så har jag det wisja hoppet att ewigt få blifwa i de lefwandes land ty „den som vinner“ i Jesu tro, skall få äta af det fördolda manna redan här i lifwet, och der i Fadrens ewiga boningar skall ingen hunger och törst mer plåga dem, som deruti få blifwa. War du också trofast intill ändan, så skola wi utan ände prisa Gonom, som oss skapat och igenlöst med sitt blod. Och härmed ber jag dig ett ömt och hjertligt farwål, och det kanske för sista gången. Leefnar din fader

A. S. D.“

Så skrifwer den fader, som sjelf war så medtagen af hunger och umbärande att han kände att hans slut war nära och som desutom war omgifwen af hungrande maka och barn.

Wätte Finlands folk af 1867 års hungersnöd lära

sig att med Paavo i Saarijärvi med fördubblad slit och fördubblad sparsamhet möta kommande pröfnin-
gar, så stola gyllene förbar slutligen, då pröfnin-
gens dagar äro förbi, bölja på våra återfält, och
wälsignelse följa vårt arbete i spåren, och då skall
ett nytt 1867 icke kunna drabba oss med sådan
tyngd, som det nu skildrade stora „nödåret“. Låtom
oss derföre, under dessa förhoppningar, med skalden
(S. L.) sjunga, för vårt fosterland:

Uppvakna till den nya tiden,
Som blommig strand i morgonväkt,
Ly dödens skugga är förliden
Och lifwets ljusa dag har bräckt!
Wex stort i ädla minnens skygd;
Wex klart i tanke, högt i dygd!
Uppvakna till den nya tiden,
Som blommig strand i morgonväkt!

Aftorka dina gömda tårar,
Som dag förgår i morgonvind
Låt grönska de förfrusna wärrar,
Låt blomma ros på bleknad kind!
Låt wecklas ut hwar dufwen knopp!
Driick helsa, lif och mod och hopp!
Aftorka dina gömda tårar,
Som dag förgår i morgonvind!

Människans egna kraft.

Föredrag, hållet ²⁶/₁₂ 1881

af

J. E. Wik.

Engen warelse på jorden torde wid sin ankomst
till werlden wara så utomordentligt hjälplös som
ett litet människobarn; utan den omsorgsfullaste
wård och skötsel skulle dess födelsedag också blifwa
dess dödsdag. Och huru långwarig är ej denna
hjelplöshet! Wid den ålder, då ett barn först bör-
jar krypa, hafwa många djur redan hunnit börja
fullgöra sin bestämmeelse. Människan födes till werl-
den, utan att wara försedd med något af naturen
gifwet hjelpmedel att lifnära sig, att skydda sig mot
wäderlekens wezlingar eller att förswara sig mot
starkare wareser. Och dock är hon, hon allena,
född till att wara jordens herre! Till henne hette
det i skapelsens morgon: „föröken eder och uppfyl-
len jorden och råden öfwer henne.“ Icke till ele-
fanten, till lejonet eller björnen, dessa starka eller
wälbewäpnade djur, ljöd uppmaningen att wara

jordens herrar, nej till den swaga, bräckliga menniskan, som med naken hud ställdes gentemot elementernas inslytande, som icke engång egde en hwasflo eller en spetsig huggtand till sitt försvar eller anfall. Från en annans än skaparens mun skulle dessa ord: „råder öfwer henne“, förefallit såsom ett hån mot den swage. Men se huru underbart den gudomliga wissheten förer allt till sitt mål! I detta bräckliga stoft, danad till en människokropp, inlades en aude, mächtig af en oändlig utveckling i kraft och wisshet, och kroppen sjelf, lifwad af denna gudomliga fläkt, är ej mer blott ett stoft, den är en gudaboning, en verkstad, i hwilken ewiga krafter arbeta. Och härigenom — huru har ej människohanden blifwit långt förmer än de skarpaste klor! Icke ett eller två, nej tusende wapen, både till försvar och anfall, hafwa wi genom händerna fått, ty med dem kunna wi tillverka och använda sådana nästan i oändlighet. Och hwad gör det wäl, att wår kropp ej bär en naturlig beklädnad, sådan som djurens hår-beklädda hud, med handen reda wi öf en sådan, icke allenast till nödorstigt skydd mot wäderlekens werlingar, utan äfwen i så rik och omwexlande mångfald, att wi, oberoende af olika klimat, kunna bo öfwer allt, från polernas ewiga snöwerld till sol-liniens bränheta nesder. Och der solen ej mera ger öf ljus och wärme, der tända wi en reservsol i brasen och lampan, och i stället

för djurens hålör i jorden resa wi ett tält eller bygga ett fast boninghus, der wi bo warmt och beqwämt och hafwe hemtresnaden på köpet. Der marken eller träna ej gifwa öf fritt wåra födoämnen, sätta wi en trädgren eller en stålplog i mulden och twinga solens, windens, regnets och jordens samfälda krafter att werka för anskaffandet af wårt bröd eller föra wi från det ena landet — eller werldsdelens — till det andra de wexter, som kunna lemna öf ämnen till wår föda. Således äro wi ej, såsom djuren, inkränka till några wissa naturlster och hjelpmedel, utan alla naturens krafter och jordens och hafwets och luftens alla alster och skatter höra öf till. Men än mer! Detta allt är ej wår enda eller största rikedom, nej inom öf sjelfwa ljusnar dag från dag under wår lefnad en inre werld, en andlig osynlig werld, som är lika rik på skatter, skatter af ewigt, owanskeligt wärde, ty de förgås ej, de ruttna, mulna och rostas ej, och ju mer wi anstränga öf att samla deraf, ju större blir kraften och förmågan att samla.

Det är denna underbara gudakraft inom öf som man kallat människans egna kraft.

Det är underbar sanning, att ju mer gudakraften inom öf — den egna kraften — sättes i werksamhet, des mera stegras den. Men huru högt ligger också icke det mål, till hwilket wi genom användandet af den egna kraften hafwa att sträf-

wa. Detta mål har Kristus ställt för oss i orden: „*waren fullkomlige såsom eder himmelske fader fullkomlig är*“. En trogen användning af den egna kraften, af gudakraften, verkande i och genom oss swage, är wilkoret för fortskridandet på vägen till vårt förfullkommande. Medvetandet om vår bestämmelse innebär också förpligtelsen att verka i öfwerensstämmelse dermed, att förverkliga gudatenken: människan Guds afbild.

Gud sade: „*låt oss göra människan till ett beläte, det oss litt är*“. — Och Gud gjorde människan af stoft och inbläste i hennes näsa en lefwande ande och så wardt människan en lefwande själ.“ Detta är i korta drag människans skapelsehistoria som tillika i sig innebär idén till gången af menlighetens utveckling. Omedveten om orsak och werkan rör sig hela den omätliga naturen enligt orubbliga naturlagar; människan endast fick en odöblig ande, som hon genom medveten fri sjelfwerksamhet, genom användandet af den inneboende gudakraften skall dana till en allt trognare afbild af sin urbild, af Gud. Sambandet mellan skaparen och det skapade är således, hvad människan beträffar ett annat och högre än då det gäller alla andra jordiska warelser; men äfwen människorna sjelfwa emellan bör wara ett annat och högre än det som är rådande i den medwetslösa naturen. Detta samband är Kärleken. Kärleken är således källan och ursprunget, hvarur

allt sedligt godt — wi må kalla detta goda gudomligt eller menfligt — skall härfluta. Dersöre sammanfattar skriften sedelagen i de orden: „*älska Gud öfwer all ting och din nästa såsom dig sjelf*.“ Kristus sade: allt det I wiljen att människorna skola göra eder, det gören I och dem.“

Men när människan handlar af kärlet, då är hon lit Gud, då använder hon den egna kraften öfwerensstämmande med sin bestämmelse, då är det Gud eller Guds Ande, som verkar i och genom henne.

Utgå wi från denna synpunkt och uppfatta wi det som här nu yttras om människans egna kraft i öfwerensstämmelse härmed, så är det lätt att förstå, hwarför användandet af den egna kraften kan och bö: anses såsom rätta vägen och medlet till såwäl menflighetens som den enskilda människans förfullkommande.

Det sedliga beslutet, att sätta den egna kraften i werksamhet eller den goda och sasta wiljan är det första som fordras; men härpå måste nödwändigt följa sjelfwa utförandet eller arbetet, detta arbete må då se företrädeswis med användandet af kroppens eller själens krafter. Skaparens första bud till människan war dersöre detta: „*du skall äta ditt bröd i ditt anletes swett*.“

Alla de, som wunnit framgång i werlden, alla de som wunnit aktning af sin samtid och hvars

namn efterwerlden behållit i ett tackfamt minne, alla desse hafwa arbetat mycket. Deras lifsgerning har varit så mycket större och burit så mycket waraktigare och wälsignelsrikare frukter, ju renare den framsprungit ur det godas källa, kärleken. Ingen som låtit den egna kraften domna har ännu blifwit en mensklighetens wälgörare eller ens kunnat bereda sin egen wälfärd. Men lika så wigtigt är det, att handlings-kraften eller rättare sjelfwa drif-fjädern till handlingen utgått ur den nämnda källan — härpå skall jag ännu framlägga exempel ur historien. — Men **wiljan** måste vara, ej blott för stunden, utan fortsättningswis, den ständigt påtryckande fjädern, som håller handlingens, arbetets uren i gång. För hwarken den enskilde eller menskligheten går framgångens wäg öfwer jemna, soliga blombeströdda fält, nej den skall **banas** af menniskan sjelf ofta genom ödemarker, öfwer stupande afgrunder eller t. o. m. måste den sprängas genom styhöga berg. Frukterna af våra ansträngningar wega ej upp såsom swampar ur jorden, men den planta af hwilken wi wänta frukt behöfwer derföre ej wattnas med **bekymrens** tårar, men wäl med mödans och slitens swett. Der ej den egna kraften har något hinder att öfwerwinna, der stegras den ej heller, den förslappas fast mer. „Törne och tistel“ på war åter blir härigenom, långt ifrån att vara en förbannelse, en wälsignelse, enligt de

gudomliga wisshetens lag. **Uthållighet** flyttar berg och med **tron på seger** är segern redan till mer än hälften wunnen. „Guds kraft är mäktig i de swage“ wittnar skriften och will dermed mena öf, att uthålligt och trofast använda war egna kraft, gudkraften inom öf. Äfwen i denna mening kunna wi tillämpa ett annat bibelspråk: „segern, som öfwerwinnet werlden, är war tro“ — tron på segern, ty, säger Paulus, „det är Gud, som öf mätiga gör.“

Men, menar någon miströstande, min kraft är så ringa, jag förmår så litet. Men märk, du flemmodige: här gäller det ej så mycket resultaternas lysande storhet som icke mycket mer den **goda trosassa wiljan**. När husbonden kallade sina tjenare till räkenkap, kunde derföre den som blott ett pund fått och nedgräft det i jorden, ej ursäcka sig dermed, att han fått så litet. — „Du däre, skulle du ej fått weylarena mina penningar — och förölat dem!“ Husbondens dom stödde sig ej derpå, **huru mycket** hwar och en fått, utan derpå, **huru enhwar användt** det han fått.

Men, invänder en annan, jag wet så litet, jag har så få eller inga kunskaper, ingen lärdom. Sag frågar den, som så menar: woro ej apostlarna ringe arbetare eller arbetarenes söner, utan lärdom? Om deras herre och mästare, Jesus sjelf, sades: „wi känne ju honom;“ är han icke timmermannen

Josefs son från den lilla staden Nazareth." Och dock, hvad hade werlden blifwit utan desse gallileiske fiskare! Men sant är, att de ännu efter tre års samvaro med Kristus, dels ej fullt uppfattadt saken och dels woro tvehågsne, om de skulle kunna taga ihop med det werk Kristus anbefalbt dem: att utbreda hans rike på jorden till alla folk — att gå ut och lära allt folk till hans lärjungar.

Kanske kommer ännu en tredje och menar: ja, nog kunde jag något utträtta, men jag är i knappa omständigheter, jag har intet kapital, inga medel att börja med. Sonom wille jag påminna, hvad Kristus sade om sig: „foglarne under himmelen hafwa nästen och råfwarne hafwa kulor, men menniskones son hafwer intet der han kan luta sitt hufwud till.“ — Är du fattigare än så? — Eller skola wi tala om Paulus, som under sina långa missionsrefor ända bort till Italien och Spanien uppehöll sig såsom en ringa tältnakare, eller om Luther, då han såsom en wärnlös, banlyst, fogelfri flykting begaf sig genom nattens mörker och i ständig lifsfara från mötet i Worms och hannade på slottet Wartburg? Skulle desse män mismodigt låtit den egna kraften slappas, måtte den kristna civilisationen då skjutit de kraftiga rotskott, som nu uppbär ett träd, hvilket öfwerstyggat werlden?

Det förtjenar kanske att ytterligare framhållas, att menniskans yttre lefnadsställning sällan lägger

öfwerstigligen hinder för framgång, blott den egna kraften sättes i uthållig werksamhet. Historien, liksom samtidens erfarenhet, wisar nemligen, att en stor del af den egna kraftens män — många af dem, som blifwit werldsnamnkunnige — hafwa uppstigit ur de obetydligaste förhållanden. „Bondstugan och hantverksverkstaden“ — säger Smiles — „boddissen och renskriswarebordet, rakstugan, grufschaktet, fiskarebåten och prestbostället, betjentkammarren, skådebanan, ja t. o. m. tiggare- och råfwareyrket hafwa lemnat sin andel af män med den egna kraften.“ Wi skola dels ur historien, dels bland samtidens män framdraga några exempel.

Sjelfwa långfredagen den 14 April 1865 mördades i Amerika en man, som tusende hafwa att tacka för sin frihet och för att deras menniskowärde blifwit af det borgerliga samhället erkändt. Denna ädle warmhertade menniskowän war Amerikanska presidenten Abraham Lincoln, upphofsmannen till negerlafwarernes befrielse och en bland räddarne af den stora Nord-Amerikanska unionen. Han hade börjat sin bana såsom bonde och hans fader säges ha warit så fattig, att man engång för skuld utpantat hans redskap —

Efter A. Lincoln är den icke länge sedan också mördade presidenten Garfield wärd att nämnas. Wi känna alla huru hela den bildade werlden förjode den hugstore mannen. Han war son till en fattig

bonde. Tidigt faderlös bidrag han kraftigt till den stora familjens underhåll och ännu wid nära 20 års ålder war han — wedhuggare. Men under hela denna tid af ansträngande kroppsarbete sökte han derjemte skaffa sig bokliga kunskaper och odla sin själ. Han blef slutligen professor wid en liten högstola; men wid inbördeskrigets utbrott lemnade han sin befattning och grep till swärdet. Duglig i fält steg han upp till general och wid sednaste presidentwalet förade det Amerikanska folket honom, sin wärdigaste son, till sin högsta styresman.

En af Europas nu lefwande större statsmän och Frankrikes inflytelserikaste och mest uppburna man är konseljpresidenten Gambetta som år 1871 så kraftigt medverkade till räddningen, om icke just af Frankrike sjelf, så åtminstone af dess krigsära. Det war han, som, då Paris war kringrandt af ogenomträngliga fiendeskaror, steg upp i en luftballong och begaf sig fogelwägen till staden Tours (tur), derifrån han sedan begaf sig ut och, sedan han sjelf trädte i spetsen för landets regering, lyckades inom kort så nya härrar uppställda. Denne man, som ännu kan hinna uträtta ofantligt mycket, är son till en ringa handlande i ofwännämnda stad. Sjelf lefde han länge såsom en fattig obemärkt advokat. — Men jag går nu till Amerika tillbaka.

Mot slutet af förra århundradet, då Nord-Amerikanska förenta staterna kämpade sin minnes-

wärda kamp för frihet och oberoende af Englands öfwerwælde, lefwe och verkade äskledarens uppfinnare Benjamin Franklin. Han war först handtlangare åt en husstöpare, sedermera föttare wid ett tryckeri, så sjelf boktryckare och på samma gång författare. Såsom alla store män war han en warm fosterlandswän, som wäl ej med swärdet i hand, men så mycket outtröttligare i tal och skrift kämpade för dess wäl. Till Europa sändes han, för att såsom sitt lands ombud ombeförja dess angelägenheter wid hofwen i Paris och London. Då denne ofonstlade man i sin simpla qwäkaredrägt uppträdde wid werldens mest lysande hof bland stjernströdde, pudrade hofmän, uppväckte han en sådan entusiasm, att unge rike ädlingar i ädel hänförelse gingo öfwer hafwet för att wåga gods och blod för Amerikas frihet.

Förrän wi lemne Amerika få wi för ingen del glömma att nämna twenne af dess nutida mest berömda män: swensken Eriksson och Amerikanen Edison, båda werldsnamnfulla uppfinnare.

Den förre är född i Sverige och anställdes helt ung såsom en ringa arbetare wid Götha kanalwerk. Der kom han i tillfälle att se maskiner, hemtade från England och började troligen redan då hwälfwa tankar om uppfinningar. Smellertid fick han genom umgänge med under officerare lust

för deras yrke och blef militär, tog dock snart afsked och började helt och hållet egna sig åt mekaniska studier och arbeten. För att bättre komma i tillfälle att utföra sina planer begaf han sig till England. Der lefde han dock länge i så knappa omständigheter, att, såsom han sjelf yttrat, han ibland twang sig att sitta ned och göra någon mindre uppfinning för att få bröd, medan han dock arbetade på de större. Här täflade han med **Georg Stephenson** — han också en sjelfhjälpsman, — om priset för det bästa lokomotiv. Priset vann han visserligen icke, emedan hans ånghäst, som utade framåt med förfärande hastighet, bröt något ben, men hans ångpannas inrättning blef dock det segerande ångpannesystemet. Förut hade alla ångfartyg drifwits med stofwelhjul, nu uppfann Ericson **propellern**. Han byggde en liten propeller-båt och hela engelska amiralitetet och de förnämaste damer och herrar deltogo i afproffningen, som lyckades förträffligt, men icke des mindre rönt hans stora uppfinning ingen vidare uppmärksamhet från de engelske stormännens sida. Ericson gick nu med sina stora planer och sin werldsbedyande uppfinning öfwer till Amerika och här fann han snart sin man. En rik kapten bestälde för sin egen räkning två stora propeller-fartyg af jern och föranledde regeringen att låta bygga en ståtlig fregatt. Englands största hjulfartyg blef kringseglat af den

nya fregatten; engelsmännen sågo nu, att de warit — fortsynta. — Alla hafwa wi sett eller hört talas om monitörer, dessa den nyare krigskonstens underverk. Den första monitörens historia förtjenar berättas. Det war under nordamerikanska förenta staternas inbördes krig 1861—65. Sydstaterne, som wille upphäfwä Unionen och bibehålla negerlafweriet — denna afskyvärda skamsläd för hela menjkligheten — hade redan fått sådant öfwertag, att denna för hela werlden wigtiga kamp syntes wilja sluta till nordstaternes och den menjkliga rättwisans nackdel. Sydstaterne hade blifwit herrar till sjös och des fruktansvärda, tjockt jernbeslagna krigsfartyg „Merrimac“ hade redan skjutit twänne nordstaternes fartyg i sank och wäntade blott på den följande dagens inbrott, för att göra slut på hela unionsflottan. Då, i nödens slund, ankom hjälp i skepnad af Ericsons „the monitor“, byggd inom tre månader. Det war redan mörkt då den ankom, men då dagen inbröt, den 9 mars 1862, möttes de wäldiga kämparne i en strid af werldsbedyelse. Efter twenne timmar måste Merrimac, swårt åtgången, draga sig ur striden, men Monitoren war ofladad, ehuru mer än 20 grofwa kanonkulor träffat den på nära håll. Nu uppbar Ericson, såsom han wäl förtjent, tacksamhetskrifwelser både från regeringen och hela landet. Mekanici gäfwö honom en äresfänt, bestående af en

monitors-modell af guld till många stålpuuds wigt. — Engelsmännen menade, att hela deras ofantligt dyra pansarflotta nu war wärd intet.

Ericson, som gjort öfwer etthundra större uppfinningar, är nu öfwer 70 år gammal, men arbetar allt ännu med obrutna krafter och så uthålligt, att de fleste unge män skulle inför honom slå nästan såsom barn i ihärdighet. — På det att ingen må tro, att hans uppfinningar äro gjorda så der i flugen, eller att de kommit öfwer honom såsom från himlen, will jag tillägga, att uppfinnandet ensamt af monitoren fordrade 20 års efterfinnande och försök. Modellen hade han länge haft färdig, då ändtligen Amerikanska regeringen efter mycken twefkan nödd och twungen wände sig till Ericson, för att få ett fartyg efter hans modell. Wi ha sett hwilket gagn det medförde.

En man af den egna kraften är, i widsträcktaste betydelse, Amerikanen Edison. Utan att ha fått någon underwisning i en skola — han war en fattig gosse — kastade han sig med passion på läsning af alla böcker han kunde öfverkomma och så att säga slukade dem, tills han en wacker dag insåg, att han borde slå sig på något wist studium. Kemi, mekanik, och teknik blefwo hans älsklingssämmen. Wid 13 års ålder började han utgifwa — en tidning, hwilken han sjelf skref, satte, tryckte och sålde. Allt detta gjorde han i en för tiden

obegagnad — jernvägswagn, följande med tågen på banan. Affären gick bra, och han tillwann sig så stor uppmärksamhet, att en förnäm engelsk resande t. o. m. skref om honom i werldstidningen Thems. Men Edison hade och sina misföden såsom tidnings-skrivent. Engång t. ex. blef han af en hetlefrad man, som trodde sig blifwit förnärad genom någon artikel i Edisons tidning, kastad i en sled. Derifrån kastade han sig dock lyckligt upp och fortsatte oförskräckt med sin tidning, men en wacker dag hade han olyckan att ofriwilligt sätta eld på hela sitt tryckeri, d. w. s. jernvägswagnen och då fick han naturligtwis respas. Nu gaf han sig in wid en telegrafbyrå. Här icke endast lärde han sig snabbt telegrafera, utan gjorde snart sådana förbättringar och uppfinningar i telegraferingswäsendet, att han kunde betinga sig en årlig ersättning af flere tusen dollars ensamt dertföre, att det bolag, i hwars tjänst han hittills varit, skulle framdeles tillförest erhålla rättighet att tillgodogöra sig alla de uppfinningar och förbättringar af telegrafapparater som han komme att göra. — Numera utgör antalet af hans uppfinningar af alla slag icke mindre än 300 och i årlig inkomst af sina patenter hade han redan för ett par år sedan 50 tusen dollars eller mer än 200 tusen mark. Det är Edison som gjort telefonen (talmaskinen) praktiskt begagnelig, så att personer på långa afstånd kunna be-

qvämt samtala med hvarandra. En annan af hans uppfinningar är fonografen, som kan uppfånga det talade ordet och sedan fullkomligt noggrant, ord för ord, återge det. — Jag nämnde, att Edison är en den egna kraftens man i vidsträcktaste bemärkelse; så är det ock. Han är af lägsta stånd, son af fattiga föräldrar. Men detta gör ännu icke så mycket till saken, ty fattigmansbarn kan ju bli upptaget som rikemans, påkostadt och framhjelpat på allt möjligt sätt och kan då ej anses i allo vara sin egen lyckas smed. Edison har utan all sådan hjälp knogat sig fram, först till en hög grad af kunskaplig bildning, sedan till rikedom. Diggde gjorde han aldrig; skulder för sina studiers skuld lika litet. Ingen beskyddare har han haft, ingen kan träda fram för honom och såsom von Konow till sin Watts-kust yttra: „och har jag ej dragit dig upp ur dyn.“ Endast Gud och sin egna kraft, — hvilken han slitigare, uthålligare än de fleste använt, — har han att tacka för hvad han är. Han är en arbetets man, som fortfarande dagligen arbetar på sitt laboratorium — ända till 16 och 20 timmar. Han är ännu blott några och trettio år gammal, men hans hår är stålgrått — på en sjudande vulkan håller sig gräset knappast grönt.

Jag har gått öfver verldshaf, för att taga fram exempel på den egna kraftens män: men be-

höfves detta? Ingalunda derföre att ej sådana exempel kunde fås på mycket närmare håll, inom eget land t. ex. Ja, i vår egen socken, och i denna famling af ärade åhörare, kunde jag nämna män, hvilka för sin fortkomst både till bildning och välstånd hafwa att tacka den egna kraften, hvilka äro, meniskt att se och tala, sin egen lyckas smeder, jag kunde detta, — men — „ingen är ju profet i sitt fädernesland“. Dock skall det väl icke förtänkas mig, om jag bland män, som wi många känna, nämmer någon.

Karl Joh. Slotte, bondeståndets talman wid sedanaste och pågående landtdag, är en den egna kraftens man, som genom sjelfstudium och utvecklandet af en fast, manlig karakter kommit derhän, att han är en verklig prydnad för sitt lands bondestånd. Upplyst, klartänkt, karaktärsfast, varmt folklig och fosterländsk har han med klohet och kraft under hela sin mannaålder verkat för enskildt och allmänt väl.

En annan den egna kraftens man ur bondeklassen är folkskolföreståndaren N. Swedberg, som också är landtdagsman. Denne man, som i närmare 30 år med framgång verkat såsom skollärare och i nästan lika lång tid såsom en lär och aktad folkskristställare och tidningsman — han utgaf tidningen „Österbotten“ i femton år — har sin egen ihärdighet och sin goda vilja att tacka för hvad han är. Viljen I weta hur långvarig och

midlyftig hans skolgång varit? En gammal soldat färdades under hans barndom omkring i bygderna och höll småbarnsskola. I dennes skola sattes då Swedberg. Men när gubben **Wassberg** tog fram karbasen för att qwäsa de mest oftyrige gossarne, då blef den 7-årige klene och lättfrämde gossen förskräckt och sprang sin wäg, och sedan kom han hwar-ken i denna eller någon annan skola. Deltagande i alla wänliga jordbruksarbeten hade han under sina bästa lärår utgen annan tid öfrig för sina sjelfstudier än någon del af vinteraftnarne och — om han så wille — hela nätterna. Dessa använde han troligen också mycket träget, ty ännu länge efter det han hunnit så långt, att han med ett stats-understöd fått en privat högre folkskola till stånd, arbetade han regelbundet till kl. 2 à 3 om nätterna. — Men det hade sig ej så lätt att lära allt på egen hand. Han har sjelf berättat, att lösningen af månget räkneexempel i **Zweigberghs** *Arithmetik* gaf honom flere dagars arbete, men swårigheterna eggade honom blott till allt större ansträngningar — och den egna kraften stegrades. — Förutom sin mera kända offentliga werksamhet, har Swedberg, såsom kommunalman och såsom allmogens i wida bygder kring hans hem rådgifwars, hjälpare och wän uträttat så mycket godt, att hans namn sent torde glömmas åtminstone på den ort, der han närmast werkat.

Slutligen will jag nämna en man, som wi alla torde känna, åtminstone till namnet, **Glias Lönnrot**. Med hans werk och hans rykte har Finlands namn äfwen burits till fremmande länder och folk, och i den finsta historien skall hans namn i wärdliga tider stå såsom ett det yppersta i raden af fosterlandets store och ädle män. Han föddes i en ringa torpstuga i **Sammatti** kapell, der hans fader war skräddare. Sjelf lärde han sig också sköta nål och tråd, ehuru han med tiden utbytte skräddarens nål mot läkarens lanzet och skriftställarens penna. Det är han, som samlat och hopfogat det herrliga finsta nationaldiktverket **Kalewala**, det är han som under 30 års tid utarbetat en stor finst ordbok, åt hwars fullbordande detta är hela Finland glädde sig. Ensamt dessa tvenne stora werk äro mer än nog för att Lönnrots namn med dem skall, wälsignadt och älskadt, gå till den sednaste efterwerld. Särskildt måste det glädja oss, af swenskt ursprung, att denne den störste och ädlaste af Finlands finste män, ej skäldt sig fientlig mot wårt språk och wära minnen och wår — framtid. Och denne berömda man, huru enkel och anspråkslös är han ej! Jag will ibland de många nämna blott ett drag, som wisar hur litet wärde han fäster wid yttre glans och ära, men tillika hur *harmlöft* han dock betraktar allt detta såfängliga glitter, som utgör så mångens fröjd. **Kesjar Wilhelm**, Tysklands mäktige herr-

skare, hade sändt honom ett ordenstecken. Vid en visst Lönnrot gjorde på ortens prestgård snart derefter blef det fråga om ägonfågnaden „Nå ja,“ menade Lönnrot,“ det följde ett wacker band med, ett mycket starkt band, som nog kan duga till — strumpband eller halsduk.“ — Mycket wore att förtälja om denne man, men wi får kanske snarligen bättre göra hans bekantskap i en skrift, som nyländska studenterna beslutat att utgifwa.

Sag ber ännu så tillägga några ord.

Någon skall kanske finna det underligt eller t. o. m. löjligt, att jag i raden af sådane stormän som presidenter och statsmän och werldsnamnkunnige uppfinnare och wetenskapsmän, stäldt så jemförelsewis obetydliga män som bonden Slotte och skolläraren Swedberg, hvars namn knappast torde trängt utom eget lands gränser. Men af allt det föregående torde det vara tillräckligt klart, att då det varit fråga om samhällsställning jag ej antagit denna såsom någonting i sig sjelf wäsendtligt, utan endast såsom en måttstock på huru stor den egna kraften måfle ha varit hos män, som ur fattiga och små förhållanden kunnat komma upp till en hög samhällsställning, ty ofast är det ju så att

detta ej kan ske utan mycket och ihärdigt arbete. Men de män af ära och rykte jag tagit såsom exempel har jag ej blott derföre walt att de wunnit ära och rykte, utan emedan de i owanligt mått utvecklat den egna kraften och — märken detta — gjort det i en god riktning. Wi hafwa nog i historien exempel på sådane den egne kraftens män, om hwilka detta ej kan sägas. Knappt någon af qwinna född torde i så hög grad som Napoleon I utvecklat arbetskraft och ihärdighet, och dock måste om honom sägas, att de goda frukterna af hans lifsgerning på långt när ej motswarat måttet af den kraft, som deri innelåg. Och hwarföre? So, emedan denna kraft ej alltid hade sitt ursprung i kärleken och ej till mål det goda, som härwid lag är det samma som medmenniskors lekamliga och andliga wäl. Men äfwen af sådane män hafwa wi att lära mycket, ty de hafwa ådagalagt huru högt den egna kraften kan stegas.

Är deremot kärlet vårt lif och det goda vårt mål, då måste vår lifsgörning vara så mycket mera rik och fruktbringande ju mer den egna kraften derunder sättes i werksamhet. Om det pind wi fått att förwalta då sedan är litet eller stort, — om vårt lif förslutit i sojan eller slottet, på en herrskaretron eller skomakarepall — „det allt är samma pris“; derföre:

Så, wandrare på lifwets wäg,
Din bana fram med fasta fleg
Och mät ditt mål — ej dina fjät,
Oj dina favor mät!

